Juttu ”Huijaussivut on syytä suodattaa” ja faktalaatikot ”Satua, satiiria vai propagandaa” sekä ”Näin tunnistat, onko uutinen totta vai tarua” ovat ilmestyneet 13.10.2015 Lännen Median osakaslehdissä.

Huijaussivut on syytä suodattaa

Verkossa on entistä enemmän tekaistuja uutisia. Ne hämmentävät etenkin 30–40-vuotiaita aikuisia.

Nadia Paavola / Lännen Media

Jakoiko ystäväsi sosiaalisessa mediassa uskomattoman uutispommin, mutta iltauutiset eivät huomioineet koko asiaa? Todennäköisesti uutinen ei ollut uutinen lainkaan, vaan täyttä lööperiä.

Keksittyjen uutisten tarkoitus on houkutella sivulle mahdollisimman paljon kävijöitä. Se takaa mainostuloja, ja siksi aiheet valitaan siten, että ne varmasti kiinnostavat.

Ihmisiä kuohuttaa etenkin maahanmuutto, joten moni verkkomedia hyödyntää aihetta kerätäkseen klikkauksia.

Verkkokeskustelujen ja sosiaalisen median uutisvirran seassa on nyt entistä enemmän tekaistuja uutisia. Tutkijan mukaan se kertoo mielipideilmaston kahtiajakautumisesta.

Erilaisia mielipiteitä on ollut aina, mutta ne näkyvät sosiaalisen median aikakaudella selkeästi.

– Ihminen haluaa saada omille ajatuksilleen vahvistusta. Esimerkiksi brittitutkimuksessa todettiin, ettei yleisö välttämättä luota iltapäivälehtiin, mutta lukee niitä kuitenkin, koska ne sopivat heidän maailmankuvaansa, kertoo faktantarkistusta tutkinut toimittaja ja tietokirjailija Johanna Vehkoo.

Eniten tekaistujen uutisten tulva hämmentää 30–40-vuotiaiden sukupolvea, jolle internet edustaa vahvasti päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja avoimuuden välinettä, uskoo maanpuolustuskorkeakoulun sotilasprofessori Aki-Matias Huhtinen.

– He ovat nähneet kylmän sodan loppumisen ja internetin yleistymisen, mutta eivät ole varautuneet siihen, että kaikki verkossa ei ole hyvää.

Huhtisen mukaan juuri tämä sukupolvi on ottanut verkkouutiset sinisilmäisesti vastaan. Tiedon jakamisen lisäksi verkossa kuitenkin sumutetaan surutta ja lietsotaan vihapuheen lähteitä.

–Ei ole olemassa säätönappulaa, jolla verkosta saisi pois asiattomuudet ja valheet, koska internet toimii rihmastomaisesti.

Eli kun katselee Facebookissa tuttavien kissapäivityksiä, seuraavassa hetkessä onkin keskellä väittelyä esimerkiksi maahanmuutosta tai homoliitoista. Ei ole olemassa yhtä periaatetta, joka selittää tiedon leviämisen internetissä. Siksi myös disinformaation ja yksisuuntaisen propagandan levittäminen on hankalaa.

–On osattava valita yleisönsä. Jos sosiaalisessa mediassa ei pidä varaansa, positiivinenkin viesti voi vahvistaa joukon vihaa.

Huhtisen neuvo on suhtautua trollaamiseen kuin psykologiseen roskapostiin.

– Kun sähköposti tuli, ihmiset järkyttyivät roskapostin määrästä, kunnes ryhtyivät suodattamaan sitä. Samoin verkkosisältöä pitää oppia suodattamaan.

Osa sivustoista keskittyy julkaisemaan pelkästään keksittyjä uutisia. Sellaisiin voi tutustua esimerkiksi World News Daily Reportin tai National Reportin sivuilla.

Toiset taas julkaisevat keksittyjen uutisten lisäksi muiden viestimien uutisia uudelleen omilla kommenteillaan höystettynä, ja omin luvin. Tästä esimerkkeinä ovat muun muassa suomalaiset MV-lehti ja Uber Uutiset.

Kokonaan oma lukunsa ovat sivustot, jotka pyrkivät muuttamaan ihmisten mielipiteitä selkeän oman tavoitteensa mukaiseksi. Sellaisina voi pitää esimerkiksi Gatestone Institute -sivustoa, suomalaista Magneettimediaa sekä Sputnik Newsia.

Ensimmäisen taustalla on joukko yksityisiä rahoittajia ja säätiöitä. Jutut keskittyvät islaminvastaisuuteen. Magneettimedialle tyypillistä on juutalaisvastaisuus ja uskomushoidoista uutisointi. Sputnik News on äärimmäisen Venäjä-myönteinen valtiollinen uutistoimisto. Monilla sivuilla näkyy salaliittoteorioiden piirteitä.

Lisäksi on satiirisivustoja, joiden sisältö parodioi uutisia. Kotimainen Lehti ja englanninkielinen The Onion voidaan lukea näihin.

Useimmille näistä on ominaista valtamedian kritisointi. Julkaisuissa viitataan toistuvasti uutisiin aiheina, joista ”valtamedia vaikenee”. Näin ne pystyvät yhdellä perustelulla sekä oikeuttamaan olemassaolonsa että puolustamaan uutisointinsa todenperäisyyttä.

–Valtamedia vaikeneekin, koska uutiset eivät ole totta. Uskottavat uutislähteet noudattavat Journalistin ohjeita, Vehkoo muistuttaa.

FAKTA: Satua, satiiria vai propagandaa?

Nadia Paavola / Lännen Media

Verkkokeskusteluissa ja sosiaalisessa mediassa jaetaan uutisia, joiden todenperäisyys ei siedä läheistä tarkastelua. Seuraavissa esimerkeissä voi olla piirteitä monista ryhmistä.

Salaliittoja ja propagandaa: Sputnik News, Magneettimedia, Verkkomedia, Vastarinta, Gatestone Institute

Satiirisivustoja: The Onion, Uutissirkus, Lehti

Feikkisivustoja: MV-lehti, Uber Uutiset, National Report, World News Report

Julkaisujen tyypittelyssä ja analysoinnissa auttoi tutkija ja tietokirjailija Johanna Vehkoo.

Näin tunnistat, onko uutinen totta vai tarua

Nadia Paavola / Lännen Media

1. Kuka on kirjoittanut uutisen? Hälytyskellojen pitäisi soida, jos toimittajan nimeä ei mainita tai se on selvästi keksitty.

2. Onko sivustolla kerrottu, kuka sitä julkaisee? Julkaisijalla on vastuu verkkosivun sisällöstä.

3. Ovatko muut tiedotusvälineet uutisoineet asiasta? Uutistoimistot ja valtakunnan media tarttuvat aiheeseen ennen pitkää, jos se on todenperäinen

4. Mihin lähteisiin uutisessa viitataan? Jos lähdettä ei ole mainittu, kyseessä ei ole uutinen vaan kirjoittajan mielipide. Jos lähde kerrotaan, mieti, onko se uskottava: onko sanojalla asiantuntemusta, hyötyykö hän jotenkin kertomastaan?

5. Mitä muuta sivustolla on? Uskottavan näköisen uutisen voi paljastaa valheeksi tai yksisuuntaiseksi propagandaksi sivulla olevat ilmiselvästi keksityt uutislinkit. Sivulle realorsatire.com voi lähettää verkkouutisen url-osoitteen, ja sivuston ylläpitäjät tutkivat, onko uutinen totta vai huuhaataa. Toistaiseksi toimii vain harvalla kielellä, mutta hyödyllinen linkki englanninkielisten linkkien arvioinnissa.

Tämä juttukokonaisuus on julkaistu 13.10.2015 Lännen Median osakaslehdissä. Lännen Median tuottaa sisältöä kahdelletoista maakuntalehdelle (Aamulehti, Forssan Lehti, Hämeen Sanomat, Ilkka, Kainuun Sanomat, Kaleva, Keskipohjanmaa, Lapin Kansa, Pohjalainen, Pohjolan Sanomat, Satakunnan Kansa ja Turun Sanomat.)